

Otthon a hegyek között, idegen kultúrától körbevéve

A sors döntése

A havasoktól keletre, a Szeret folyó keleti partján fekvő hegyek közötti erdőből kifelé haladva, Bákó megye széléből, már látható a dombok közt Vrancea megye, hol erdőkkel, hol megdolgozott földekkel találkozunk a szemünk.

Épp a két határ között, Bákó megye szélén, ahogy Găiceana község felé halad az ember, az út jobb oldalán láthatja Arinit, másként Magyarfalut. Magyarfalu a Podu Turcului (Török Híd) völgye felé haladva, ugyanilyen nevű község irányában siklik, nem messze van Tătăresti (Tatáros) falu is. Természetesen ott van Huruiești¹ is és sok más falu, az előbbieket emeltem ki, hogy tudjuk, miért találunk olyan neveket a környező falvakban, mint: Turcu (Török), Turculeț (Törököcske), Abdula stb.

Természetesen ezekben az ortodox falvakban olyan nevek is vannak, mint Munteanu, Ungureanu, ám még tiszta magyar nevek is találhatóak, mindegyik román hangjelekkel (betűkkel) leírva.

Na, de a jelen leírásomnak célja Magyarfalu, amelyet még Ungureni-ként is említettek régebbi források. Habár nem messze ettől a falutól, Lábnyikon túl még ma is van egy Ungureni (Magyari) falu, de erre még visszatérünk.

Tehát mindezeket figyelembe véve könnyen rájöhettünk, hogy régen ezen a környéken milyen nemzetségek éltek. A szláv, török és tatárok között nagy számban lehettek magyarok, nagyon jól tudjuk, hogy az akkori jelentések, főképp Bandinus, írnak arról, hogy a katolikusok áttérnek a schisma vallásra. Ugyanakkor, ha olyan nagyon meg volt szervezve az ortodoxia, a törökök, a tatárok is bizonyára átkeresztelkedtek. Ami a szlávokat illeti, ők nem sürgették magukat a római katolikus vallás felé.

Magyarfalusi sziget alakulása

Semmilyen kutató vagy népszámlálás nem tudta elmondani, milyen régi Magyarfalu. Ha valaki a falu kutatásáról akar érdeklődni, akkor ajánlom neki Halász Péter munkáját, aki szerintem minden kutatót megemlíti a saját művében, íme pár bekezdés tőle lentebb. Ugyanúgy ajánlom Tánczos Vilmos néprajzkutatót is.

Idézetek Halász Péter „Megkondultak a harangok kis Magyarfalumba” című írásából:

- Szabó T. Attila szerint a „legkeletebbre fekvő csángó település”, amit nyilvánvalóan így is kell értenünk

- Domokos Pál Péter, aki először 1929-ben járt ebben a faluban

- Jerney János közölt híreket, még a XIX. század derekán. Megemlíti, hogy a falu templomát Szent István magyar király tiszteletére szentelték, s azt írja, hogy 115 családból és 524 lélekből álló katolikus lakossága „kivéven néhány csángó háznépet, bukovinai származású magyarok, mindnyájan magyarul tudók.”

- Halász Péter folytatja „Azt tehát, hogy Gajcsána- Magyarfalu magyarjai végül is mikor és honnan kerültek mai lakóhelyükre, jelenlegi ismereteink, és a kutatás mai lehetőségei mellett nem lehet egyértelműen meghatározni, csupán feltételezésekre szorítkozhatunk.”

Az, hogy a falu száma megnőtt, és nagyon elszékelyesedett, az köszönhető az 1764-es Madéfalva veszedelmének.

A falu neve több változást is szenved, először Unguri, aztán Ungureni, és újból Unguri, hogy

¹ Huri: a Magyar Etimológiai Szótárban a mohamedán hitben a paradicsom kertjében ígért nő. A Dictionarul Explicativ Roman „hurie” jelentése: gyönyörű nő, amelyet Mohamed ígér a paradicsom kertjében. „Huruie”: döcögős hang. „Huruieala lui Ilie”: Szent Illés dörögtetése a mennyekben - román és csángó hiedelem a durrogásra, dörgésre. „Huriesti- Huruiok; Hurijai” (itt régi kiejtésben azok, akik hurihoz tartoznak, a román nyelvben hasonló a Filip, Filipești, stb. név)

kiváljon Ungureni falutól, ami Lábnyiktól északra van. 1965-ben a falut átsatolták Bákó megyéhez, és Arini nevet adnak neki, ami az égerfa, vagy talán az egres szóra hasonlít.

A római katolikus templomát legelőször Szent Istvánnak szentelték, amikor a búcsút megtartották, aztán ezt is megváltoztatták a Szűzanya születésének szentelve.

A faluról szóló egyházi leírásban² is oda kell figyelni, mivel Arini (Magyarfalú) római katolikus plébániához még tartozik pár falu,³ íme: Bodeasa, Găiceana, Huruiești, Huțu, Oncești. A jelenlegi plébános Lucaci Emanuel.

Az oktatás későn következett be, a Magyar Népi Szövetség idején az 1950-es évek végéig magyar iskola is működött itt. A gyerekek hosszú ideig nem tanulhattak magyarul, hisz a magyar nyelvet Moldvában, ahogy mindenki tudja, a múlt század hatvanas éveiben leállították, és aztán ebben az iskolában zajlott a román nyelv oktatása. Majd ugyanakkor a hetvenes években egy másik iskolát építettek, és a régi iskola helyébe nemrég egy óvoda is épült.

A régi rendszerben egy másik óvodát is építettek, a központtól feljebb, a kultúrházon túl, amit most a magyar nyelvű foglalkozásnak engedtek meg.

Ugyan a múlt század kilencvenes éveinek közepén Iancu Laura, amikor még ő is egy kisgyerek volt, összeszedte a többi gyerekeket, és a saját udvarában, akár egy angyal, aki minden félelemmel szemben állt, elkezdte tanítani a gyerekeket magyar nyelvre. Érdekes helyzet volt ez, annyira, hogy engem is megfogott, hisz annak idején magam és más felnőttek is tanítottunk kezdeményezésünk révén Lészpeden, Klézsén, hetente a szabad időnkben, Szabófalván, az iskolában a magyar órákat. Felnőttként vállaltuk a felelősséget, és tudtuk, mivel állunk szemben. Mégis, amikor a faluba látogattam, és az udvarban a hosszú asztal körül gyerekeket láttam meg, a szemeim keresték a tanárt. „Láss csodát”, a tanító néni is cinka. Hát nem zavartam meg a foglalkozást, és az jutott eszembe: „Ha Isten velünk, ki ellenünk?” Hát bizony Isten keze volt felettünk. Most Laura egy kétgyerekes anyuka. Modern költő, színdarabot is írt, és a csángók világát is kutatja. Több diplomával rendelkezik. Istenem! Mi mindent teremtett ez a falu!

Mostani helyzet

A falu épp egy román közösségben van, része egy nagy közösségnek, amelyben, ahogy előbb említettem, több faluból áll Găiceana (rezidens község), Huțu și Popești, Arini.

Arini egyedüli faluja többségben magyar, vagyis egy tengerben lévő román falu része. Délelőtt a falut jártam körbe, és az merült fel bennem, hogy fentről, a hegyről nézzem meg a falut, így fényképet is készítek.

A szomszédban lévő román falvakban élő emberek ortodoxnak nevezik magukat, éppúgy, mint ahogy a moldvai csángómagyarok magukat katolikusnak.

Nem is csoda, sok itt a török,⁴ a szlávok közül a lipován,⁵ és bizonyára más-más nemzetség is él, hisz az igazságot csak egy mélyebb kutatással tudnánk felismerni, mert, ahogy nézzük, az emberek

2 Existența localității este menționată de hrisovul din 8 noiembrie 1817 prin care domnul Scarlat Alexandru Calimachi miluiește pe Costache Sturza, vel vornic de aprozi, cu privilegiul de a-și aduce de peste hotare 80 de liude (familii) cu scutire de birul visteriei și de toate celelalte dări și havalele ce vor fi asupra altor locuitori ai țării. Costache Sturza i-a adus prin anul 1820 de peste Carpați și i-a așezat pe moșia sa Găiceana în satul ce s-a numit la început Unguri. - A falu létezése 1817 november 8 körül kezdődött, amikor Scarlat Alexandru Calimachi megajándékozta (istenébe ad) Costache Sturza-t, azzal a kiváltsággal, hogy 80 (iude vagy famili) családot hozzon keresztül a határon, akik minden adótól mentesek legyenek. Ez 1820-ban történt meg, amikor Găiceana faluba hozta őket, és a falut elnevezték Ungurinak, azaz Magyaroknak. <http://www.ercis.ro/dieceza/parohii/fisa.asp?id=41>

3 Nem kell más, csak a plébániákhoz tartozó falvak elegendők. Habár itt nehéz a népszámlálást ellenőrizni, mégis vannak módszerek a felméréshez. A kérdés az, hogy az itt élő római katolikusok meddig tudják megélni a vallási hovatartozásukat, mert már ők románoknak mondják magukat azokkal szemben, akik magukat magyaroknak nevezik. Biztos nemsokára ortodoxszá válnak, mint a többi beolvadt nemzetség is.

4 Sunt, la origine, turc. Bunicul după tata a venit din Asia Mică, cu războiul, s-a stabilit mai întâi la curtea unui boier de prin Botoșani, răspunea de pădure, după care a venit aici, administrator și comerciant de lemne - „Török eredetű vagyok, Kis-Ázsiából apám nagyapám után jött, a háború alkalmával egy botoseni bojár udvarában az erdőkre bízták meg, miután aztán ide költözve, fakeskedelemmel foglalkozott.” - Ezeket vallja az egyik helyi Desteptarea újságban Stefanel Abdulá, a gőiceanai polgármester.

öntudatát csakis a román állam egységes nemzetsége felé vezették. Ez a balkáni ország nem tesz különbséget, vagyis nem egyértelmű, mi az az állampolgárság, és mi az a nemzetiség. A kettőt egybe akarja hozni, és pedig úgy, hogy aki itt született, az már román nemzetiségű legyen. Még az is lehetséges, hogy a két nagy vallási felekezet, az ortodoxia és a római katolikus birodalmak határa akar itt körvonalazódni. Vagy még se? Hát bizony ennek befejezése már nem történt meg.

Moldáviában püspökség alakult, és nagypataki, Forrófalváról származó püspök vezeti, Cosa Anton, azaz Kósa Antal főtisztelendő atya. Mi több, Európát a XXI. század valami új népvándorlással teszi szembe, amikor a kereszténységen kívül más vallásúakkal telepedik meg Európa, egyelőre ez nálunk még vár.

Magyarfalu arca azért nagyban változik, a fiatalok szép, modern házakat építenek, saját házi vízvezetékekkel. Egy nyugati városban is megállnák a helyüket, aszfalt is kerekedett a faluban, és más modern rendszerrel, kábel-tv, internettel rendelkezik, stb. Szorgalmas nép, a föld minden táján kapnak munkát, és ennek eredménye a falu kiemelkedése. Ami hiányzik, és amire akar koncentrálni, figyelmeztetni az itt lévő modernebb magyar kultúra, az a gazdasági infrastruktúra, amelyet egyelőre a román vezetőség nem tud megvalósítani. Egyelőre kérdéses, hogy a magyar kultúra ezt mennyire tudja felhozni. Ez az utolsó kérdés jellemző minden moldvai magyar falura, ahol keresik gyökereiket, remélve, hogy majd gazdaságilag is ki tudják őket vinni a bajból, és a fejlődés irányába terelni őket a jövőben.

Ha ez nem lesz meg, akkor csak sajduló szívek fogják tovább vinni egy rövid ideig a magyar emlékeket, és a hazugság fog győzni.

Ebben a helyzetben kezdődik meg az újabb demokrácia, vagy éppen valami más fog kialakulni.

Mint minden nép, a moldvai magyarok, csángók is szeretnék, hogy tudjanak fejlődni, összefogni, és rendes normális életet alkotni maguknak. Nehéz kérdések ezek, és még ők maguk is tudják, hogy ez az oktatással kezdődik, ezért még egyszer megpróbálják ezt a magyar oktatással is kiegészíteni. Ha ez nem felel meg az elvárásoknak, akkor sajnos abba kell hagyni.

Ez az a hangulat, amely egész Moldvában érezhető a magyar eredetű falvakban.

Jelenleg Magyarfaluban több mint százhusz gyerek jár az általános iskolába. Természetesen rajtuk kívül vannak óvodások, ugyanakkor vannak, akik nem mennek ki a városba vagy külföldre dolgozni, se továbbtanulni az általános iskola elvégzése után. A legutóbbiak kérdése egy másik téma volna.

Kezdetben (például 2013-2014-ben) a román tagozatos iskolában több mint száz gyerek iratkozott be a magyar anyanyelv tanulására, ez a szám éveken át ingázott, először hetven körül esett le, aztán 35-re, most megint megnőtt.

Ami az iskolán kívüli magyar nyelvű foglalkozást illeti, abban mindegyik gyerek részt vesz, ez érezhető a gyerekek magyar nyelvű használatában is.

Az iskolában Záháriria Edit Judit székely származású asszony tanít, akinek férje a szomszéd faluból Huruiesti-ből származik, ahol lakik a tanárnő is. Az iskolán kívüli magyar nyelvet Kiss Csaba és Kiss Annamária tanítják, hagyományörzőként Bogdán Gătu Klári néni tanít. Újdonság, hogy Bejan Polgár Gabriella az óvodásokkal is foglalkozik.

Igazából ő az utóbbi időkben tanított a faluban, lehet mondani, hogy innen nőtt ki, hisz Csoma Gergely tanítványaként határozta el magában, hogy elmegy Csíkszeredába, és visszatért saját falujába tanítani a magyar nyelvet. Két gyerekes anyuka, így gyereknevelési szabadságban volt egy ideig, és most visszatért a programba, a saját falujába, ahol él férjével, a visszatérése után Diószénben és Lábnyikban is tanított, ameddig új tanár jelentkezésére vártak ott.

Találkozásom és közös gondolkodás a helybeliekkel

5 Comunități importante de ruși lipoveni din punct de vedere numeric sunt la ora actuală în județele Tulcea, Constanța, Iași, Ialomița, Suceava, Bacău, Brăila, Neamț, Vaslui, Botoșani și în capitala țării, în București. - Jellegzetes orosz lipovánok, közösségek vannak a mostani időkben: Tulcea, Konstanca, Iasi, Ialomita, Szucsává, Bákó, Braila, Neám, Botosén, és Bukarest fővárosában. - a <http://www.crlr.ro/rusi-lipoveni/> oldalról

A magyarfalusi előadásomat is, mint a többi, előre leegyeztettem a kollégákkal, és amikor megfelelő lehetőség adódott, akkor a reggeli órákban igyekeztem megérkezni. Október végén, hétfőre érkeztem meg Klári nénihez, leraktam a csomagomat, és a falu rövid látogatása után délben visszajöttem, és jelentkeztem a már előre felkészített teremben. A megbeszélts órában érkeztek meg a felnőttek. Az osztályteremben az asztalok és a székek körbe voltak rakva, úgyhogy könnyen tudtunk kommunikálni, és családi hangulat alakult ki.

Minden falu más és ugyanakkor gyorsan változó, ezért különböző előadásaim vannak. Van egy felmérési módszerem és előadási témám, ami a csángóságot illeti, az mindegyiknél általános, de ami a falut illeti, az különbözik.

Itt a nyelvjárás közelebbi az irodalmihoz, ám a történelmi ismeretekből kevesebbet ismernek az itteni emberek.

A népviselet eltűnését és a félrevezetését lassan és hosszútávon vissza lehet tanítani, de egyelőre azt mondhatjuk, hogy még a tanárokat is fel kellene erre készíteni. A felnőtteknél erős a nyelvhasználat, inkább a fiatalok kétnyelvűek, ha egy másik faluból átköltözve az ideérkezettek már a ly- hangot közszel j- hangnak ejtik, habár gyerekkorában ly, azaz li- hangként ejtette ki. Azokra a tényezőkre figyeltek, amelyek régi történelmüket illetik, és amellyel nem találkoztak a néphagyományban, habár páran már érdeklődtek és bizony iratokkal is találkoztak.

A közös kommunikatív előadásomban a magyar nyelv használatát emeltem ki, és a népviselet fontosságáról, ennek üzeneteiről, valamint az eredeti felméréséről és használatáról volt szó. Kiemeltem, figyelni kell a sajátos viseletre, és el kell kerülni a gitset.⁶ A gyerekekkel való magyar nyelvű kommunikáció fontosságának szükségéről beszéltem, a magyar kultúra megőrzése érdekében. Nagyobb részük odafigyelő volt, és kiegészítésekkel is jöttek, úgyhogy a végén nagyon kevés kérdésre maradt hely, hisz az idő is szorított, mivel a folyóson a gyerekek már vártak. „A pap is holtig tanul”, de még én, halandó lélek is.

Most tudom, miből és hogyan kell egy jövő előadásra felkészülni ebben a faluban, azzal, ami jellegzetes, és amire szükség van.

A gyerekek fáradtnak látszottak, hisz román nyelvű órákon vettek részt, és azután az iskolán kívüli magyar órákon is. Ilyenkor a fáradtság és a türelmetlenség a mozgékonyaságban mutatkozik meg. Ennek ellenére a gyerekek szépen odafigyeltek, természetesen itt nem előadásról volt szó, hanem beszélgetésről, a szomszéd falvak felismeréséről. A moldvai magyar falvak számáról, a népviseletről most nem volt megfelelő az alkalom, ám az archaizmusokról igen, amiket nagyon szeretek.

Mi több, voltak gyerekek, akik kiegészítésekkel is próbálkoztak. Habár az iskola udvarában inkább románul kommunikáltak, itt, most együtt, szépen magyarul megérthették egymást, de mégis lehetett érezni, hogy egyes magyar szavak hiányoznak a szókincseikből. A szükséges nyelvhasználat a román nyelv, ez valahol aztán anyanyelvként is megjelenik a családban, és így kialakul egy ideig a kétnyelvűség. Aztán az győz, amelyre nagyobb szükség van.

A személyt abban kell segíteni, hogy bele tudjon látni a saját nyelve használatának szükségébe, ugyanakkor az érvényesülés érdekében az állam nyelvére is figyelni kell. Ez egy külön téma, ezért nem térek ki részletezni a véleményemet, csak arra szeretnék figyelmeztetni, hogy ezeknek a gyerekeknek a rokonai külföldön születnek, olasz, német, angol, francia társadalmakban, és sajnos ott már azokat a nyelveket veszik át.

Amit itthon nem szoktak meg, az a kényszerség, ezt ott se fogják használni, így hát felkereshetjük a mély tenger szigetein.

Leszegő szavak

6 Gits: giccses találékonyság

A kétnyelvűség használatának fontosságát kell felébreszteni a moldvai magyarságban, ebbe belesegíteni, csak a nyelv használatával nem szabad megállni, vegyük figyelembe, hogy a személy fejlődésén keresztül érhetünk el eredményeket. Ami a közösséghez való hovatartozást illet, a magyar nyelvű kultúra mellett fontos visszatámasztani a régi hagyományokat: menyegzői, keresztelési, eredeti népviselet használata.

A jelen látogatásom csak csepp a tengerben, egy felnőtt 60-60 türelmes perctől már elfáradtnak számít, így csökken a megfigyelési képessége, ezért több alkalomra van szükség.

A gyerekeknél folyamatosan kell ezzel foglalkozni.

Azt hiszem, hogy ha a helyszíneken hagyott DVD-t, népviseleti előadásomat vetítik le, az majd segíteni fog ennek használatában. Ugyanolyan fontos a csángókról készült filmeket is vetíteni és megnézetni a helybéliekkel, mint az ilyenfajta előadásokon való részvétel is.

2017.11.02.

Duma-István András